

קריאת המגילה ופרסומי ניסא

אברהם גארדימער

כתב הרמב"ם (הל' מגילה ב:ז): הקורא את המגילה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משובשת יצא. לפי שאין מדקדקין בקריאתה. ע"כ. ועי' בטור (או"ח תרצ): ירושלמי אין מדקדקין בטעויותיה רב יצחק בר אבא ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים ולא הדר חד מנהון. ויש מפרשים דוקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל טעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה. עכ"ל.

פסקו רוב ראשונים כשי' היש מפרשים בטור, שיוצא את מצות קריאת מגילה רק אם אין הטעות משנה את הענין. (רשב"א על מגילה יח: ד"ה מתני', ריטב"א שם יח. ד"ה ואמרינן, ר"ן שם יג. בדפי הרי"ף ד"ה תו גרסינן התם, ארחות חיים המובא בב"י על הטור שם, וכן משתמע ברא"ש ב:א – עי' בקרבן נתנאל שם.) מיהו, בריר דס"ל להרמב"ם שיוצא אפי' אם הטעות משנה את הענין. שיטתי צ"ב.

הא ליכא למימר דפליגי הרמב"ם ורוב ראשונים אם יסוד מצות קריאת המגילה הוא פרסומי ניסא או מצות קריאה ודס"ל להרמב"ם דיסוד מצות קריאת המגילה היינו פרסומי ניסא וע"כ ליכא קפידא בטעויות עיקריות בקריאה, דהא מ"מ איכא פרסומי ניסא, ודס"ל לרוב ראשונים דיסוד המצוה היינו קריאה ולא פרסומי ניסא – שהרי באמת כתבו רובן של ראשונים אלו שקריאת המגילה היא פרסומי ניסא, בהביאם את דברי התוס' (מגילה ד. ד"ה חייב) "דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא" ולהכי מברכינן שהחיינו גם על קריאת היום, ופסקו ראשונים אלו כשי' זו. (כן כתבו הרשב"א שם ד"ה חייב אדם והרא"ש שם א:ו, וכן פסק הר"ן בחידושו שם ד. ד"ה אומר ר"ת ז"ל.) מיהו פליגי הרמב"ם (הל' מגילה א:ג) וס"ל דאין מברכין זמן על קריאת המגילה של יום. (וכ"כ השו"ע – או"ח תרצב:א. [וכ"ה בהג"מ על הרמב"ם שם, שהמנהג הוא שלא לברך, וכן הביא מהמהר"ם ומבעל הרוקח.] ואע"פ שכתב הרמ"א על השו"ע שם שכן נוהגין לברך [וכ"כ הרב המגיד על הרמב"ם שם], מעוניין שמנהג אשכנז מערבי הוא כשי' הטור שם שאין נוהגין לברך, וכן המנהג בק"ק קהל עדת ישורון של וואשינגטון הייטס שלא לברך.)

אמנם יש לדייק היטב בדברי התוס' שם, וז"ל: אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן... וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן דאם דאכלה בלילה לא יצא י"ח; ע"כ. וע"ע ברא"ש שם (א:ו): היה אומר רבינו תם ז"ל אף על פי שבירך זמן בלילה חוזר ומברך זמן אף ביום דעיקר קריאתה הוי ביום יותר מבלילה דהכי משמע לישנא דקרא... וגם עיקר פרסומי ניסא הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות; ע"כ. הא חזינן דס"ל לתוס' ולהרא"ש שיומו של פורים הוא **מחייב חדש ומיוחד של פרסומי ניסא** (דומיא לדינא שהיחיד גומר את ההלל כל ח' ימי החג משום שכל ימי החג חלוקין בקרבנותיהן [ערכין י:], ופי' רש"י [תענית כח:]: "וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי", כלומר שכל יום הוא מחייב חדש). וחזינן נמי דס"ל דסעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים הן מצוות דפרסומי ניסא.

וצ"ב היאך חשיבי סעודת פורים (לשי' התוס') וגם משלוח מנות ומתנות לאביונים (לשי' הרא"ש) מצוות דפרסומי ניסא – דהא ליכא למימר דעצם מעשי אכילה ושתיה ונתינת מנות ומתנות היינו פרסומי ניסא – ועוד, היאך הוקשה מצות קריאת המגילה למצוות אלו לענין זה?

אמנם נ"ל שסעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים הוו מצוות פרסומי ניסא בתורת **המחייב והקיום** שלהם, דהיינו דפרסומי ניסא מחייבן ועשייתן הויא קיומא דפרסומי ניסא, אע"ג דוודאי אינן בעצם פרסומי ניסא – וה"נ לענין קריאת המגילה להני רבוותא, דס"ל דלא הויא בעצם פרסומי ניסא, אלא

שהמחייב והקיום שלה הן פרסומי ניסא. והגם שלכאורה תמוה מאד לומר שאין קריאת המגילה בעצם פרסומי ניסא, יש ראי' לדבר מהא דאיתא בגמ' (מגילה יח.) גבי הלועז ששמע אשורית יצא (מתני' שם יז.): והא לא ידע מאי קאמרי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעין אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא; ופי' רש"י (שם יח. ד"ה ופרסומי ניסא): אע"פ שאין יודעין מה ששומעין שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקריאה הזו ואיך היה הנס ומודיעין להן. עכ"ל. הרי לפי' רש"י, פרסומי ניסא היינו רק **תוצאה וקיום** של קריאת המגילה ולא חלק מגופה, ואיקיימא פרסומי ניסא כשאחרים מודיעין ללועזין **אח"כ** "מה היא הקריאה הזו ואיך היה הנס", ואין עצם הקריאה פרסומי ניסא. לפי זה שפיר איקישא קריאת המגילה למצוות סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, דכולהו איחייבו משום פרסומי ניסא והוו קיומא דידי' ולא הוו פרסומי ניסא בעצמותן.

מיהו, עי' רמב"ם בפיה"מ (מגילה ב:א): והלועז ששמע אשורית יצא. לפי שאע"פ שאינו יודע פי' כל מילה ומילה *יודע הוא כל המעשה*. עכ"ל. הרי לא ביאר הרמב"ם כרש"י שהשומעין ישאלו את אחרים והם יודיעו להן את תוכנה של המגילה ואת הנס, אלא ביאר הרמב"ם שהשומע עצמו כבר יודע את הסיפור בשעת שמיעתו את קריאת המגילה. הא ס"ל להרמב"ם שקריאת המגילה **גופה ועצמה** היא פרסומי ניסא, שהרי פי' שידיעת הסיפור היא בשעת קריאה, ובזה חשובה כחלק ממנה.

לפי זה, מובן היטב מחל' הרמב"ם נגד התוס', הרא"ש ודעימיהו אי מברכי זמן על קריאת המגילה של יום. לתוס' והרא"ש, קריאת המגילה אינה בעצם מצוה של פרסומי ניסא, ושפיר **נתהווה לקיומא דפרסומי ניסא ע"י המחייב החדש והמיוחד של יומו של פורים** (וכן לענין סעודת פורים לשי' התוס' וג"כ לענין משלוח מנות ומתנות לאביונים לשי' הרא"ש), ועל קיום חדש זה מברך זמן. משא"כ לשי' הרמב"ם, שקריאת המגילה היא בעצם פרסומי ניסא, לא שייך מחייב חדש כדי להוות קיום פרסומי ניסא, ולהכי ס"ל דלא מברך זמן על קריאת המגילה של יום.

נפיק מדא פלוגתא גבי מהות מצות קריאת המגילה. לשי' הרמב"ם, מהותה היא פרסומי ניסא, ולהני רבוותא דפליגי עלי', מהותה מצות קריאה, **ומתהפכת לקריאה של קיום פרסומי ניסא** ע"י המחייב של יומו של פורים.

ע"פ זה אתי שפיר טפי פלוגתת הרמב"ם ורוב ראשונים בענין טעות בקריאת המגילה. הנה ביארו רוב ראשונים שיוצא רק אם אין הטעות משנה את הענין, והיינו משום דס"ל דהויא מצות קריאה ושחידשה הירושלמי שאין טעות קטנה שאינה משנה את הענין פוסלת את הקריאה, אולם ע"י המחייב החדש והמיוחד של יומו של פורים הקריאה נתהוותה לקיומא דפרסומי ניסא. (וכך היא משמעות פשטות לש' הגמ' [שם], "**מצות קריאה ופרסומי ניסא**", דהיינו תרי מילי – א. קריאה, ב. פרסומי ניסא – שקריאת המגילה היא בעצם קריאה, ונתהווה לקיומא דפרסומי ניסא.) מיהו, לפי פשטות דברי הרמב"ם, "הקורא את המגילה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משובשת יצא. לפי שאין מדקדקין בקריאתה" (הל' מגילה ב:ז), יוצא אפי' בטעויות המשנות את הענין, כדעה הראשונה בטור (שם ס"י תרצ) – וא"ש טפי, דהא ס"ל להרמב"ם שקריאת המגילה היא בעצם מצות פרסומי ניסא ולא בעצם מצות קריאה, ולכן כיון שהוגד עיקר מעשה נס פורים ע"י קריאת המגילה, הגם שטעה באיזה פרטים, יצא.

ואפשר שהריטב"א חולק על כל האמור כאן וסובר שקריאת המגילה היא רק מצות קריאה כעין מצות קריאת התורה וכתבי הקודש בעניינו של יום בשאר מועדים וזמנים, והגם שמחויבת משום פורים, שהוא מעשה זמן פרסומי ניסא, אין לקריאת המגילה עצמה דין או קיום של פרסומי ניסא. אפשר לדייק כן מדברי הריטב"א על מגילה ד. ד"ה ואריב"ל, שהביא הריטב"א את שי' ר"ת דמברכין זמן על קריאת

המגילה של יום ופסק כוותי', אלא השמיט ענין פרסומי ניסא; ונ' מדברי הריטב"א לקמן (יח. ד"ה ואמרינן) דס"ל דהויא קריאת המגילה מצות קריאה. לפי זה שי' הריטב"א היא שאע"פ שקריאות המגילה ביום ובלילה שניהן כעין מצוות קריאה בעניינו של יום, קריאה של יום היא עיקר והיא מצוה נפרדת ממצות קריאה של לילה, וע"כ טעונה קריאה של יום ג"כ ברכת זמן.

בהכי אתו שפיר דברי התוס', "ודעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא" ושי' הראשונים האחרים דס"ל נמי כוותיהו דעיקר קריאת המגילה היינו ביום משום פרסומי ניסא - דמשמעו דקריאה דליליא לא הויא עיקרא להאי עניינא – והיינו שקריאה של לילה, הגם שמחויבת משום פורים, שהוא מעשה וזמן פרסומי ניסא, היא רק כעין מצות קריאה בעניינו של יום. ואע"פ שמברך שעשה נסים גם בלילה, נל"פ לשי' זו ולשי' הריטב"א דקאי שעשה נסים אניסא דפוריא בימי מרדכי ואסתר ולא אעיקר קיומא דפרסומי ניסא השתא, כדברי רש"י בשבת (כג. ד"ה כל יומי איתיה), דקבעא הגמ' שמברך שעשה נסים כל ח' ימי חנוכה משום ש"נס כל יומי איתיה", ופי' רש"י: שהרי כל שמנה הדליקו מן הפך; ע"כ. הנה ביאר רש"י (כפשטות לישנא דגמ') דקאי שעשה נסים אניסא דחנוכה בימי קדם ולא אקיומא דפרסומי ניסא השתא. ה"נ גבי קריאת המגילה, שלשיטת תוס' והרא"ש ודעימיהו ולשי' הריטב"א קאי שעשה נסים אניסא דפוריא בימי מרדכי ואסתר ולא אקיומא דפרסומי ניסא השתא ע"י קריאת המגילה.